

PWYLLGOR LLYWODRAETHU AC ARCHWILIO

Cofnodion y cyfarfod a gynhaliwyd ar Dydd Mawrth, 8 Chwefror 2022

YN BRESENNOL: Cynghorydd Peter S Rogers (Cadeirydd)
(Is-Gadeirydd)

Y Cynghorwyr Richard Griffiths, G O Jones, Dylan Rees, Alun Roberts, Margaret Murley Roberts a John Griffith

WRTH LAW:

YMDDIHEURIADAU: Y Cynghorwyr

HEFYD YN BRESENNOL

1 DATGANIAD O DDIDDORDEB

Ni dderbyniwyd yr un datganiad o ddiddordeb.

2 COFNODION Y CYFARFOD BLAENOROL

Cyflwynwyd cofnodion cyfarfod blaenorol y Pwyllgor Llywodraethu a gynhaliwyd ar 9 Rhagfyr, 2021 a chadarnhawyd eu bod yn gywir.

Yn codi – mewn perthynas ag eitem 9 yn y cofnodion, cadarnhaodd y Pennaeth Archwilio a Risg nad oedd unrhyw newidiadau pellach i'r Cod Llywodraethu Lleol ac y byddai'r Cod yn cael ei gyflwyno i'w gymeradwyo gan y Cyngor Llawn ar 10 Mawrth, 2022.

3 DIWEDDARIAD AR RECRIWTIO AELODAU LLEYG I'R PWYLLGOR LLYWODRAETHU AC ARCHWILIO

Cyflwynwyd adroddiad y Pennaeth Risg ac Archwilio i ddiweddarau'r Pwyllgor ar y cynnydd a oedd wedi'i wneud hyd at 25 Ionawr 2022, o ran recriwtio aelodau lleyg ychwanegol i'r Pwyllgor Llywodraethu ac Archwilio, yn unol â darpariaethau Deddf Llywodraeth Leol ac Etholiadau (Cymru) 2021.

Yn fyr cafwyd crynodeb gan y Pennaeth Archwilio a Risg o ofynion y Ddeddf yn nhermau cyfansoddiad aelodaeth a gweithgareddau'r pwyllgor. Ar gyfer Cyngor Sir Ynys Môn mae hyn yn golygu y bydd rhaid cael pedwar aelod lleyg ar y Pwyllgor Llywodraethu ac Archwilio. Cadarnhaodd bod Mr Dilwyn Evans, sydd yn aelod lleyg ar hyn o bryd, wedi datgan ei fod yn fodlon gwasanaethau am ail dymor, felly bydd angen tri aelod lleyg ychwanegol.

Cymerodd y Cyngor ran yng Ngrŵp Tasg a Gorffen Cymdeithas Llywodraeth Leol Cymru (CLILC) i ddatblygu ffurflen gais a hysbyseb ar gyfer recriwtio aelodau lleyg, yn ogystal â rhaglen hyrwyddo genedlaethol. Derbyniodd y Cyngor 13 ffurflen gais a dewisodd y panel llunio rhestr fer, a oedd yn cynnwys Cadeirydd ac Is-gadeirydd y Pwyllgor Llywodraethu ac Archwilio a'r Cyfarwyddwr Swyddogaeth (Adnoddau) a Swyddog Adran 151, bedwar ymgeisydd i'w cyfweld. Bydd panel cyfweld yn cyfweld yr ymgeiswyr ym mis Chwefror

2022. Bydd y panel cyfweld yn cynnwys Cadeirydd y Pwyllgor Llywodraethu ac Archwilio, y Cyfarwyddwr Swyddogaeth (Adnoddau) a Swyddog Adran 151 a'r Dirprwy Brif Weithredwr. Yn unol â Cyfansoddiad y Cyngor, bydd y Cadeirydd a'r Is-gadeirydd yn argymhell penodi'r aelodau llewg i'r Pwyllgor Llywodraethu ac Archwilio yn ei gyfarfod ym mis Ebrill, 2022.

Penderfynwyd nodi'r cynnydd a wnaed o ran recriwtio'r tri aelod llewg ychwanegol y mae eu hangen ar gyfer y Pwyllgor Llywodraethu ac Archwilio o fis Mai 2022 ymlaen.

4 DATGANIAD AR STRATEGAETH RHEOLI'R TRYSORLYS 2022/23

Cyflwynwyd adroddiad y Cyfarwyddwr Swyddogaeth (Adnoddau) / Swyddog Adran 151 a oedd yn cynnwys Datganiad ar y Strategaeth Rheoli Trysorlys ar gyfer 2022/23 i'w ystyried gan y Pwyllgor. Roedd yr adroddiad yn amlinellu'r Strategaeth Rheoli Trysorlys ar gyfer 2022/23 yn cynnwys y cynnwys y Strategaeth Fuddsoddi Flynyddol, y Datganiad ar y Polisi Darpariaeth Refeniw Isaf Blynyddol, y Datganiad ar y Polisi Rheoli Trysorlys a'r cynlluniau cyfalaf a Dangosyddion Darbodus cysylltiedig.

Mae'r Strategaeth Rheoli Trysorlys yn amlinellu strategaeth y Cyngor o ran benthyciadau a buddsoddiadau sy'n dilyn ymlaen o'r Strategaeth Gyfalaf, sy'n nodi'r cyfyngiadau ar fenthycia, yn pennu cyfres o ddangosyddion darbodus i sicrhau bod cynlluniau cyfalaf y Cyngor yn fforddiadwy ac yn penderfynu archwaeth risg a strategaeth y Cyngor mewn perthynas â rheoli ei fuddsoddiadau. Mae'r elfennau hyn yn ymdrin â'r gofynion deddfwriaethol a rheoleiddiol.

Yn y bôn mae'r Strategaeth ar gyfer 2022/23 yn delio â dau brif faes - materion cyfalaf a materion rheoli trysorlys ac mae'n ystyried y ffactorau allweddol mewn perthynas â phob maes a'r modd y maent yn llunio'r strategaeth a dull Rheoli Trysorlys.

Wrth gyflwyno'r adroddiad cadarnhaodd y Cyfarwyddwr Swyddogaeth (Adnoddau) / Swyddog Adran 151 nad oes newidiadau'n cael eu cynnig i'r egwyddorion craidd yn Natganiad 2021/22 ac amlygodd y canlynol –

- Y cefndir economaidd (ynghlwm yn Atodiad 3) a'r rhagolygon cyfradd llog hyd at fis Mawrth 2025 a'r goblygiadau i'r Strategaeth Rheoli Trysorlys.
- Y rhaglen gyfalaf arfaethedig ar gyfer 2022/23 i 2024/25 fel y nodir yn nabl 3 yn yr adroddiad yn cynnwys gwariant cyfalaf arfaethedig, sut y caiff ei gyllido a'r balansau a fydd yn cael eu hariannu drwy fenthycia dros y tair blynedd.
- Effaith cynlluniau gwariant cyfalaf y Cyngor a'r Ddarpariaeth Refeniw Isaf (DRI) ar Ofyniad Cyllido Cyfalaf y Cyngor (GCC) a lefel y benthycia allanol a mewnlol fel y nodir yn Nhabl 4 yn yr adroddiad sy'n rhagweld cynnydd mewn benthycia allanol dros y tair blynedd nesaf ond sydd yn dal i fod oddi mewn i'r paramedrau derbyniol.
- Mae'r strategaeth fenthycia yn cadarnhau sefyllfa o dan-fenthycia ar hyn o bryd ac mae angen mabwysiadu dull bragmatig i ymateb i amgylchiadau sy'n newid h.y. os teimlir bod risg sylweddol o gwmp sydyn yn y cyfraddau tymor byr a thymor hir yna bydd benthyciadau tymor hir yn cael eu gohirio, ac ystyrir newid o gyllido cyfradd sefydlog i fenthycia tymor byr os bydd yn gost-efeithiol i wneud hynny. I'r gwrthwyneb, os teimlir bod risg sylweddol o gynnydd llawer uwch yn y cyfraddau tymor hir a thymor byr nag a ragwelir ar hyn o bryd, yna byddai sefyllfa'r portffolio yn cael ei hailasesu.
- Agwedd y Cyngor tuag at fenthycia ymlaen llaw i gwrdd â'i anghenion sy'n cadarnhau nad yw'r Cyngor yn benthycia dim ond er mwyn elwa o fuddsoddi'r symiau ychwanegol a fenthycir. Wrth benderfynu a ddylid benthycia cyn bod angen gwneud hynny, bydd y Cyngor yn ystyried y ffactorau a nodir ym mharagraff 7.4.2 yn yr adroddiad yn ofalus.
- Mae'n annhebygol y gellir aildrefnu benthyciadau gan fod gwahaniaeth mawr iawn o hyd rhwng cyfraddau ad-dalu cynamserol a chyfraddau benthycia newydd.

- Agwedd y Cyngor tuag at fuddsoddiadau os tybir bod y Gyfradd Banc yn debygol o godi'n sylweddol yn ystod y cyfnod amser dan sylw, yna rhoddir ystyriaeth i gadw'r rhan fwyaf o fuddsoddiadau fel rhai tymor byr neu amrywiadwy. Ar y llaw arall, os tybir bod y Gyfradd Banc yn debygol o ostwng o fewn y cyfnod hwnnw, ystyrir manteisio ar y cyfraddau uwch sydd ar gael ar y pryd a chadw'r buddsoddiadau i mewn am gyfnodau hwy. Y strategaeth ar gyfer rheoli buddsoddiadau yw blaenoriaethu diogelwch a hylifedd dros elw ar fuddsoddiadau.
- Y modd y caiff risg ei reoli a chadarnhad bod y Cyngor hwn wedi mabwysiadu ymagwedd ddarbodus tuag at reoli risg. Ceir diffiniad o'i archwaeth risg yn adran 8.2.4 yn yr adroddiad o ran teilyngdod credyd gwrth bartïon, cyfyngiadau benthyca a statysau credyd sy'n cael eu monitro'n ddyddiol.
- Y trefniadau llywodraethu a rheoli ar gyfer prosesau rheoli trysorlys, penderfyniadau a pherfformiad.
- Y Dangosyddion Darbodus a Thrysorlys a nodir yn Atodiad 12 yn yr adroddiad yn ymwneud â fforddiadwyedd a darbodusrwydd ac sy'n gosod cyfyngiadau ar gyfer gwariant cyfalaf, dyled allanol a strwythur dyledion.

Mewn ymateb i gwestiynau gan Aelodau, cyngorodd y Cyfarwyddwr Swyddogaeth (Adnoddau) / Swyddog Adran 151ynlgyng â'r canlynol—

- Mae llawer o ansicrwydd o hyd ynglŷn â'r rhagolygon economaidd oherwydd chwyddiant, cynnydd mewn prisiau ynni, prinder cyflenwadau, rhai materion yn ymwneud â Brexit sydd yn dal heb eu datrys, tensiynau yn Nwyrain Ewrop ac yn San Steffan yn ogystal â phryderon o ran adfer yr economi a'r posibilrwydd o newidiadau pellach o ganlyniad i Covid. Y gobaith yw y caiff y materion hyn eu datrys yn ystod misoedd yr haf ac erbyn yr hydref fel bod y sefyllfa economaidd yn dod gliriach ac yn fwy sefydlog. Gostyngodd prisiau yn ystod y cyfnodau clo yn 2021 ac felly roedd cynnydd chwyddiantol yn ddisgwyliedig. Ac er bod disgwyl i chwyddiant ostwng mae risg y gallai barhau i gynyddu am gyfnod hwy o ganlyniad i gostau byd-eang a chostau ynni uchel; bydd y modd y caiff ei reoli'n ffactor allweddol. Ar y cyfan mae disgwyl i 2022 fod yn flwyddyn heriol yn economaidd.
- Bydd yr adroddiad monitro i'r Pwyllgor Gwaith ar y Gyllideb Cyfalaf ar gyfer Chwarter 3 2021/22 yn cadarnhau llithriad parhaus yn y rhaglen gyfalaf o ganlyniad i gynlluniau sydd heb wneud cymaint o gynnydd ag y disgwyl a gellir priodoli hyn i nifer o ffactorau yn amrywio o ystyriaethau'n gysylltiedig â gwerth gorau am arian i gynnydd mewn prisiau tendro i oedi yn y broses gynllunio. Mae'r Awdurdod wedi ymrwymo o hyd i gyflawni'r ymrwymtiadau sydd yn ei raglen gyfalaf dros dymor y cynllun ac mae'n bwriadu benthyca i gyflawni'r amcan hwnnw.
- Mae grantiau tai cymdeithasol nawr ar gael i awdurdodau lleol yn ogystal â Landlordiaid Cymdeithasol Cofrestredig ond maent yn cynrychioli elfen fach o'r cyllid. Caiff gwariant cyfalaf ar stoc dai'r Awdurdod ei ariannu drwy'r Cyfrif Refeniw Tai yn seiliedig ar yr incwm rhent blyneddol sydd hefyd yn ariannu'r gwaith atgyweirio a chynnal a chadw a chostau benthyca. Caiff pob datblygiad tai arfaethedig ei asesu yn seiliedig ar hynny ac mae modd ei addasu ar gyfer rhai datblygiadau h.y. parodrwydd i ad-dalu'r costau am gyfnod hwy os gellir dangos bod angen y datblygiad ar frys mewn ardal benodol gan wybod y bydd rhaid cwrdd â chostau ad-dalu datblygiadau eraill dros gyfnod byrrach. Mae'r Awdurdod yn gwneud cais am gyllid grant ar gyfer pob un o'i ddatblygiadau tai ac mae grantiau ar gael gan Lywodraeth Cymru ar gyfer adeiladu tai arloesol neu wyrdd.

Penderfynwyd derbyn a nodi'r Strategaeth Rheoli Trysorlys ar gyfer 2022/23 ac anfon y Datganiad Rheoli Trysorlys ymlaen i'w Pwyllgor Gwaith heb sylwadau pellach.

Cyflwynwyd adroddiad gan Archwilio Cymru a oedd yn nodi canfyddiadau adolygiad yr Archwilydd Cyffredinol o drefniadau ar gyfer comisiynu lleoliadau mewn cartrefi gofal ledled Gogledd Cymru i'w ystyried gan y Pwyllgor.

Adroddodd Mr Jeremy Evans, Archwilio Cymru bod yr adolygiad wedi edrych ar y modd y gall aelodau o Fwrdd Partneriaeth Rhanbarthol Gogledd Cymru gydweithio i gomisiynu lleoliadau mewn cartrefi gofal ar gyfer pobl hŷn (defnyddir y term cartrefi gofal i adlewyrchu pob math o gartrefi gofal preswyl a nyrsio mewn ystyr cyffredinol). Daeth Deddf Gwasanaethau Cymdeithasol a Llesiant (Cymru) 2014 (y Ddeddf) i rym ar 6 Ebrill 2016 ac mae'n ei gwneud yn ofynnol i gynghorau a byrddau iechyd gydweithio i asesu anghenion gofal a chymorth y boblogaeth yn eu hardal. Sefydlodd y Ddeddf Fyrddau Partneriaeth Rhanbarthol (BPRh) i roi blaenoriaeth i integreiddio gwasanaethau gan gynnwys ar gyfer pobl hŷn ag anghenion cymhleth a chyflyrau hirdymor, gan gynnwys dementia. Yng Ngogledd Cymru, mae'r BPRh yn cynnwys y partneriaid statudol – Cynghorau Ynys Môn, Conwy, Sir Ddinbych, Sir y Fflint, Gwynedd a Wrecsam a Bwrdd Iechyd Prifysgol Betsi Cadwaladr.

Yn gynnar yn 2020, fe wnaeth Archwilio Cymru nodi bod mynd ati'n strategol i gomisiynu lleoliadau mewn cartrefi gofal ar gyfer pobl hŷn yn risg i gynghorau a'r Bwrdd Iechyd am y rhesymau a nodwyd ym mharagraff 5 yn yr adroddiad. Cwblhawyd gwaith maes ym mis Chwefror a Mawrth 2021 ac wrth dynnu'r negeseuon ynghyd canfuwyd bod y fframweithiau polisi a deddfwriaeth yn arwain at ffordd o weithio sydd yn effeithio ar weithwyr iechyd a gofal cymdeithasol a defnyddwyr gwasanaethau. Er na chynhaliwyd adolygiad o'r Byrddau Partneriaeth yng Nghymru, disgwylir y bydd nifer o'r canfyddiadau a heriau a amlygwyd yn yr adolygiad ar gyfer Gogledd Cymru yn cael eu hadlewyrchu'n genedlaethol i ryw raddau.

Mae'r negeseuon allweddol a chasgliadau cyffredinol yr adolygiad fel a ganlyn –

- Mae partneriaid yn cydweithio i ddarparu gofal ar gyfer defnyddwyr gwasanaethau agored i niwed ond maent yn cario risgiau sylweddol sy'n gysylltiedig â sefydlogrwydd y farchnad, y gweithlu, a threfniadau cyn lleoli, ynghyd â dibyniaeth ar brynu ar y pryd.
- Roedd Datganiad Siapio'r Farchnad a gyhoeddwyd gan y Bwrdd Partneriaeth Rhanbarthol yn 2018 yn nodi rhai dyheadau ar gyfer comisiynu lleoliadau mewn cartrefi gofal yr ychwanegwyd atynt gan ymateb y BPRh i 'Cymru Iachach' yn 2019; fodd bynnag, nid yw'r naill na'r llall o'r rhain wedi llywio datblygiad strategaeth ranbarthol eglur ar gyfer comisiynu lleoliadau mewn cartrefi gofal i bobl hŷn yng Ngogledd Cymru na chynllun cyflawni i fwrw ymlaen â'r dyheadau a nodwyd.
- Er bod rhwydwaith y BPRh yn dod â phartneriaid ynghyd i 'feddwl yn rhanbarthol', mae ei strwythurau, a bennwyd i raddau helaeth gan Lywodraeth Cymru, yn helaeth a chymhleth, ac mae angen cryfhau llinellau atebolrwydd.
- Mae strwythurau ffioedd a bennir yn genedlaethol yn gymhleth ac yn arwain at ffocws sylweddol ar gost sy'n achosi rhwyg ymhlith partneriaid ac sydd â'r potensial i effeithio'n andwyol ar ddefnyddwyr gwasanaethau a'u teuluoedd.
- Mae angen i bartneriaid wneud mwy i ddangos eu bod yn cyflawni eu cyfrifoldebau statudol mewn perthynas â'r Gymraeg, a Deddf Llesiant Cenedlaethau'r Dyfodol, wrth gomisiynu darpariaeth mewn cartrefi gofal a gwneud lleoliadau unigol.

Mae Archwilio Cymru wedi adrodd ar wahân i Lywodraeth Cymru ac y mae wedi argymhell y camau y dylai eu cymryd i wella'r fframwaith y mae partneriaid rhanbarthol yn gweithredu oddi mewn iddi ac y mae wedi ei herio i edrych ar rai o'r gofynion deddfwriaethol allweddol wrth adolygu gofal cymdeithasol ac iechyd yn ei Bapur Gwyn - Ail-gydbwyso Gofal a Chymorth. Rhaid i Lywodraeth Cymru fod yn sicr bod y newidiadau y mae'n eu cynnig yn mynd yn ddigon pell i ddatrys rhai o'r heriau hirsefydlog a nodwyd ac a adroddwyd arnynt - yn benodol cymhlethdodau'r dulliau cyllido a'r angen am fwy o eglurder ynghylch cronfeydd

cyfun; craffu ac atebolrwydd gwell mewn perthynas â gweithgareddau a phenderfyniadau'r BPRh a sefydlu fframwaith ar gyfer gwerthuso cynnydd y BPRh i gwrdd â golau llesiant.

Tra bo Llywodraeth Cymru'n ysgwyddo rhywfaint o'r cyfrifoldeb ar gyfer gwella, mae'n bwysig bod partneriaid yn cynnwys Cyngor Sir Ynys Môn, yn ystyried eu rôl eu hunain yn y broses. Yng ngoleuni'r gwariant sylweddol ar ofal gan gynghorau a BIPBC, rhaid i'r Cyngor fod yn sicr bod yr arian yn cael ei wario'n ddoeth a'i fod yn cyfrannu tuag at adeiladu sector gofal mwy cynaliadwy sy'n darparu gwahanol fathau o ofal ar gyfer dinasyddion heddiw ac yfory. I'r perwyl hwn mae'r adroddiad yn cynnwys 5 argymhelliad ar gyfer y cynghorau â'r Bwrdd lechyd sydd wedi'u nodi ar ddiwedd yr adroddiad.

Diolchodd y Cadeirydd i Mr Jeremy Evans am gyflwyno'r adroddiad a'r canfyddiadau a chydnabod y gwaith sylweddol y tu ôl i gynhyrchu'r adroddiad. Yn ystod y drafodaeth ddilynol codwyd y pwyntiau canlynol –

- Cyfeiriwyd at y cynlluniau byw'n annibynnol ac at ddarpariaeth Gofal Tai Ychwanegol y Cyngor ar gyfer pobl hŷn a gofynnwyd pa un ai y dylid annog datblygiadau o'r math hyn a modelau tebyg fel opsiynau mwy cost effeithiol a chynaliadwy er mwyn mynd i'r afael â rhai o'r materion a nodwyd.

Cadarnhaodd Mr Jeremy Evans bod yr ymateb yng ngogledd Cymru i "Cymru Iachach" yn adlewyrchu newid tuag at annog pobl i aros yn eu cymunedau am gyfnod hwy drwy ddarparu gofal cartref a / neu sefydliadau gofal ychwanegol. Ochr arall i'r geiniog yw bod gan bobl anghenion mwy dwys erbyn iddynt fynd i gartref gofal ac felly mae angen darpariaeth mwy arbenigol, rhywbeth nad ydi'r rhan fwyaf o gynghorau'n gallu'i ddarparu'n agos at adref ac felly mae'n bwysig cael strategaeth ar gyfer comisiynu lleoliadau cartrefi gofal ledled Gogledd Cymru i gefnogi cynllunio gofal. Rhaid i gynghorau benderfynu beth yw eu hanghenion er mwyn cael cydbwysedd o ran y gwahanol fathau o ofal y mae ei angen arnynt yn eu cartrefi gofal ac er mwyn datblygu cynllun i'w cyfeirio o'r man y maent ar hyn o bryd, a all olygu bod â gormod o ddarpariaeth gofal preswyl nag sydd ei angen ar gyfer y dyfodol, i ble yr hoffent fod sef bod â darpariaeth gofal mwy arbenigol.

- Mewn perthynas â strwythur y Bwrdd Partneriaeth Rhanbarthol (Atodiad 1 yn yr adroddiad) roedd y Pwyllgor o'r farn y gallai beri dryswch i ddefnyddiwr gwasanaeth, a chodwyd pryder ynglŷn â chostau rhedeg strwythur o'r fath a hefyd y gallai trefniant mor gymhleth wneud bywyd yn anoddach mewn perthynas â chwrdd ag anghenion gofal defnyddwyr gwasanaethau.

Cynghorodd Mr Jeremy Evans bod strwythur y BPRh wedi'i osod gan Lywodraeth Cymru'n bennaf a chan ei fod yn cynnwys saith prif bartner ac yn cael ei gefnogi gan lu o grwpiau a sefydliadau eraill mae'n gymhleth, ac yn gallu peri dryswch. Un o brif ganfyddiadau'r adroddiad yw er bod y BPRh yn dod â phartneriaid ynghyd mae maint a gweithrediad y strwythur yn golygu'i fod yn drwsogl ac yn cyflwyno sawl her. Mae'n faes y mae Archwilio Cymru wedi'i amlygu a dylai Llywodraeth Cymru edrych arno er mwyn ei symleiddio a'i wneud yn fwy effeithiol.

- Wrth nodi bod ymdrech wedi bod i sefydlu partneriaethau gwaith mewn sawl maes, roedd y Pwyllgor yn dymuno gwybod beth oedd y prif wersi yn sgil yr adolygiad hwn o ran rhoi model cydweithio rhanbarthol ar waith ar gyfer meysydd gwasanaeth eraill.

Cynghorodd Mr Jeremy Evans o ran yr adroddiad, bod Archwilio Cymru wedi amlygu bod angen i Lywodraeth Cymru fod yn glir ynglŷn â'r disgwyliadau ar gyfer partneriaethau (y BPRh yn achos yr adroddiad hwn) fel y gellir mynd ati'n wrthrychol i

werthuso cynnydd yn erbyn yr amcanion a osodir a chael mesurau ar waith i ddangos cynnydd o ran cyflawni nodau a dyheadau Llywodraetha Cymru ar gyfer trefniadau cydweithio penodol. Mae modd i bartneriaethau gwaith rhanbarthol fod yn gynhyrchiol ac effeithiol fel yn achos Bwrdd Uchelgais Economaidd Gogledd Cymru ac yn ystod yr adolygiad daeth Archwilio Cymru o hyd i lywodraethiant cadarn, cynnydd da o ran datblygu rhaglen y Swyddfa Portffolio a hyblygrwydd o ran addasu'r cyd-desun y mae'r Bwrdd yn gweithredu ynddo. Rhaid i'r BPRh fod yn debyg o ran statws gyda llywodraethiant da, atebolrwydd a chyswllt rhwng sefydliadau partner ac mae'r rhain yn agweddau y gall y Cyngor helpu i'w datblygu fel un o brif bartneriaid y Bwrdd.

Cadarnhaodd Pennaeth y Gwasanaethau Oedolion bod profiad y gwasanaeth yn Ynys Môn yn cefnogi canfyddiadau'r adolygiad mewn perthynas â lleoliadau gan fod pobl yn dod i mewn i ofal preswyl gydag anghenion mwy cymhleth ac maent yn dueddol o aros mewn gofal am lai o amser. Fel Awdurdod, er yr hoffai Ynys Môn ddatblygu ychwaneg o dai gofal ychwanegol neu debyg i alluogi unigolion i aros mewn awyrgylch cartrefol cyhyd ag y bo modd, mae'n cydnabod y daw adeg pan na fydd hynny'n bosibl ac y bydd rhaid i unigolion dderbyn gofal arbenigol mewn cartref preswyl. Mae'r argymhellion wedi cael eu hystyried yn ofalus ac mae consensws ynglŷn â chyfeiriad y daith yn gyffredinol.

Fel Aelod Portffolio Gwasanaethau Cymdeithasol a chynrychiolydd y Cyngor ar y BPRh a Bwrdd Uchelgais Economaidd Gogledd Cymru amlygodd y Cyngorydd Llinos Medi'r gwahaniaeth rhwng y byrddau a phwysleisiodd bod y Bwrdd Uchelgais Economaidd wedi datblygu'n naturiol o'r gwaelod i fyny mewn ymateb i'r angen i ddatblygu economi'r rhanbarth tra bod y BPRh yn deillio o Deddf Gwasanaethau Cymdeithasol a Llesiant (Cymru). Holodd ynghylch gallu'r BPRh i gyflawni'r gwahaniaethau a argymhellir yn yr adroddiad yn ei ffurf bresennol a chyfeiriodd at yr heriau a'r risgiau sy'n gysylltiedig â chomisiynu cartrefi gofal drwy gyllidebau cyfun a goblygiadau'r gofynion gweinyddol ychwanegol a pha un ai a oes modd sicrhau gwerth gorau am arian. Dywedodd y Cyngorydd Llinos Medi mai anghenion y defnyddiwr gwasanaeth yw'r prif flaenoriaeth a bod hynny mewn perygl o gael ei golli oherwydd strwythur y BPRh. Mae cydweithio'n gweithio orau yn ei barn hi pan mae'r dull o gydweithio'n cael ei gytuno gan y partneriaid nid pan mae'n cael ei orfodi arnynt.

Roedd Mr Jeremy Evans yn cydnabod bod man cychwyn y Bwrdd Uchelgais yn wahanol i fan cychwyn y BPRh ac oherwydd ei fod yn ddeddfwriaeth mae'r olaf yn anoddach i'w addasu i gwrdd ag anghenion lleol, pwynt sy'n cael ei adlewyrchu yn yr adroddiad ac yn yr argymhellion i Lywodraeth Cymru; (ac fe anogodd aelodau'r Panel i edrych ar yr wybodaeth). Mae'r rhain yn herio Llywodraeth Cymru ynglŷn ag effeithlonrwydd â gallu'r BPRh i gyflawni a hefyd ymarferoldeb y disgwyliad i weithredu gyda chyllidebau cyfun. Mae'r modelau cyllido gofal a'r systemau sy'n eu cynnal yn gymhleth oherwydd y gwahanol fathau o leoliadau gofal sydd ar gael ac maent yn eistedd o oddi mewn i strwythur cymhleth, sef y BPRh. Mae'r adroddiad a'r argymhellion yn ceisio annog cyngorau i symleiddio cymaint o'r prosesau hyn â phosibl ac i Lywodraeth Cymru sicrhau bod ei ddiwygiadau polisi'n mynd yn ddigon pell i ddatrys yr heriau a nodwyd fel bod y broses yn haws a rhwyddach i ddefnyddwyr gwasanaeth, sef pobl hŷn a bregus.

Penderfynwyd nodi canfyddiadau ac argymhellion yr adroddiad gan Archwilio Cymru mewn perthynas â chomisiynu lleoliadau cartrefi gofal, ac i ddiolch i Mr Jeremy Evans am y cyflwyniad a'r eglurhad a roddwyd.

6 ARCHWILIO ALLANOL: LLYTHYR MEWN PERTHYNAS Â THREFNIADAU GWRTH-DWYLL

- Cyflwynwyd llythyr gan Gyfarwyddwr Ymgysylltu Archwilio Cymru, dyddiedig 19 Mawrth, 2020 i'r Prif Weithredwr mewn perthynas â threfniadau gwrth-dwyll i'w ystyried gan y Pwyllgor.

Gosododd Mr Jeremy Evans y llythyr yn ei gyd-destun, sef adolygiad ar lefel uchel o drefniadau gwrth-dwyll ar draws 40 o sefydliadau yng Nghymru, gan gynnwys pob un o'r 22 awdurdod lleol. Diben yr adolygiad oedd canfod a yw'r trefniadau ar gyfer atal a darganfod twyll yn y sector cyhoeddus yng Nghymru yn effeithiol. Roedd y gwaith maes lleol yng Nghyngor Sir Ynys Môn yn cynnwys gwerthusiad ar lefel uchel o drefniadau gwrth-dwyll y Cyngor, yn seiliedig ar adolygu dogfennau, hunanasesiad a gwblhawyd gan y Cyngor, a rhai cyfweiliadau gyda swyddogion perthnasol.

Ysgrifennodd y Cyfarwyddwr Ymgysylltu at y Prif Weithredwr i nodi rhai o ganfyddiadau allweddol yr adolygiad yn fwy ffurfiol oherwydd bod cyfleoedd i gryfhau trefniadau gwrth-dwyll y Cyngor wedi dod o'r amlwg er y cydnabuwyd bod adnoddau'r Cyngor yn gyfyngedig. Roedd o'r farn y byddai'r Cyngor yn elwa o'r canlynol –

- diweddarau'r polisiâu a chynlluniau perthnasol yn cynnwys y polisi gwrth-dwyll a llygredigaeth a'r cynllun ymateb i dwyll;
 - hyrwyddo diwylliant gwrth-dwyll da a chodi ymwybyddiaeth o dwyll ymhlith staff;
 - cynnal asesiad risg cynhwysfawr o dwyll;
 - ystyried y risg o dwyll fel rhan o'r broses gyffredinol o reoli risg;
 - datblygu rhaglen flynyddol o waith gwrth-dwyll rhagweithiol sy'n ymdrin â'r risgiau a nodwyd yn yr asesiad risg;
 - cyfleu'n glir y strwythur, y rolau a'r cyfrifoldeb mewn perthynas ag atal twyll er mwyn sicrhau bod pawb yn deall y llinellau atebolrwydd yn glir;
 - ystyried system gorfforaethol o reoli achosion;
 - ystyried defnyddio dadansoddiadau data'n rheolaidd i ddilysu data;
 - ystyried ffyrdd o ddarparu lefel briodol o wybodaeth yn ymwneud â thwyll ar gyfer y Pwyllgor Archwilio, a sut y gall y Pwyllgor Archwilio gymryd rôl ragweithiol mewn hyrwyddo materion gwrth-dwyll;
- Cyflwynwyd adroddiad y Pennaeth Archwilio a Risg a oedd yn nodi ymateb y Cyngor i'r llythyr gan Gyfarwyddwr Ymgysylltu Archwilio Cymru i'w ystyried gan y Pwyllgor.

Bu i'r Pennaeth Archwilio a Risg gadarnhau bod cynllun gweithredu wedi cael ei ddatblygu i fynd i'r afael â'r argymhellion a'i fod ar gael yn Atodiad 1 yn yr adroddiad. Eglurodd bod y llythyr gan Archwilio Cymru wedi'i dderbyn ar ddechrau'r pandemig Covid 19 wedi i bob darn o waith nad oedd yn hanfodol gael ei ohirio ac wedi i staff Archwilio Mewnol gael eu hadleoli o fewn y Cyngor. Fodd bynnag, cyflwynwyd y Strategaeth Gwrth-dwyll, Llwgrwobrwyo a Llygredd i'r Pwyllgor a chafodd ei gymeradwyo ganddo yn ei gyfarfod ym mis Rhagfyr, 2021 ac mae'n ymdrin â'r holl faterion a godwyd gan Archwilio Cymru ac eithrio caffael system rheoli achosion. Ystyrir had yw hynny'n berthnasol i Ynys Môn gan nad yw nifer yr achosion (un neu ddau achos bob blwyddyn) yn cyfiawnhau'r gost o gaffael system rheoli achosion ac ni fyddai'n cynrychioli gwerth gorau am arian. Hefyd, mae'r polisi ar gyfer Atal Twyll a Llwgrwobrwyo yn rhan o Gyfansoddiad y Cyngor ac o'r herwydd mae'r polisi'n cael ei adolygu'n flynyddol fel rhan o'r broses flynyddol i adolygu'r Cyfansoddiad. Mae pedwar o'r deg argymhelliad wedi'u gweithredu a bydd y pum argymhelliad sydd yn weddill yn cael eu cyflawni yn ystod y flwyddyn; adroddir ar unrhyw gynnydd yn yr adroddiad diwedd blwyddyn.

Er y cydnabyddir bod y pandemig Covid-19 wedi amharu ar fusnes arferol, holodd y Pwyllgor am y 3 blynedd o oedi o ddyddiad derbyn y llythyr cyn rhoi'r argymhellion ar waith. Aeth y Pwyllgor ymlaen i ofyn a oedd cyflwyno trefniadau gweithio gartref ar gyfer mwyafrif y staff wedi cynyddu'r risg o dwyll a chyfleoedd i gyflawni twyll a

chyfeiriwyd yn benodol at y symiau sylweddol o arian a gollwyd gan y Llywodraeth Ganolog oherwydd ceisiadau cymorth Covid twyllodrus.

Cynghorodd y Pennaeth Archwilio a Risg bod aelod o'r tîm Archwilio Mewnol wedi cael ei secondio i dîm grantiau'r Gwasanaeth Ariannol a oedd yn delio gydag a dosrannu'r grantiau cymorth i fusnesau yn ystod y pandemig. Mae hyn yn rhoi rywfaint o sicrwydd i ni ac yn cynyddu'n gallu i ganfod twyll. Hyd yma ni chanfuwyd unrhyw achos o dwyll wrth wirio taliadau ar ôl eu gwneud. Hefyd, er mwyn delio â'r pandemig bu'n rhaid i ni flaenoriaethu ein hadnoddau a'n hymdrechion, ac ar yr adeg barnwyd nad oedd y materion a godwyd yn y llythyr gan Archwilio Cymru yn flaenoriaeth.

Penderfynwyd nodi'r materion a godwyd gan Archwilio Cymru ynghyd â'r cynnydd o ran mynd i'r afael â'r argymhellion a wnaed gan Archwilio Cymru mewn perthynas ag atal twyll.

7 ARCHWILIO ALLANOL: ADFYWIO CANOL TREFI YNG NGHYMURU - ARGYMHELLION AC YMATEB

- Cyflwynwyd adroddiad gan Archwilio Cymru i'w ystyried gan y Pwyllgor a oedd yn amlygu prif ganfyddiadau adolygiad yr Archwilydd Cyffredinol o'r ffordd y mae awdurdodau lleol yn Nghymru yn rheoli ac yn adfywio canol eu trefi.

Amlinellodd Mr Mathew Brushett, Archwilio Cymru gyd-destun yr adroddiad a'r dull a methodoleg archwilio a oedd yn cynnwys edrych ar nifer o raglenni adfywio a strategaethau adfywio presennol ledled cynghorau yn ogystal â chyfweld swyddogion adfywio arweiniol. Roedd yr holl dystiolaeth a oedd yn sail i'r adolygiad ar gael yn Atodiad 1 yn yr adroddiad. Cynhyrchwyd offeryn adolygu i alluogi cynghorau i hunanasesu eu dulliau presennol a nodi meysydd lle mae angen gwaith pellach ynghyd ag offeryn data rhyngweithiol.

Mae negeseuon allweddol a chasgliadau cyffredinol yr adolygiad fel a ganlyn—

- Mae canol trefi wrth wraidd bywyd Cymru ac maent yn gallu bod yn lleoedd bywiog a chynaliadwy, ond mae mynd i'r afael â'r heriau lawer sy'n eu hwynebu yn mynnu penderfyniadau dewr ac arweinyddiaeth uchelgeisiol;
- Mae twf manau manwerthu y tu allan i'r dref, colli 'gwasanaethau hanfodol' fwyfwy o ganol trefi – banciau, swyddfeydd post a gwasanaethau cyhoeddus – a thwf siopa ar-lein wedi cyfrannu at ddirywiad cyson llawer o ganol trefi. Ac mae'r pandemig wedi ychwanegu at y problemau hyn.
- Mae Llywodraeth Cymru wedi buddsoddi'n sylweddol yn uniongyrchol yn ystod y saith mlynedd diwethaf i helpu i adfywio canol trefi. Er y cyllid hwn, mae canol trefi'n aml mewn trafferth.
- Mae adfywio canol trefi yn flaenoriaeth genedlaethol o hyd, ond nid yw polisi 'canol tref yn gyntaf' Llywodraeth Cymru wedi'i wreiddio'n llawn eto.
- Awdurdodau lleol yw'r cyrff cyhoeddus allweddol i helpu i adfywio canol trefi, ond yn aml nid oes ganddynt allu na sgiliau i gyflawni'r adfywio cynaliadwy sydd ei angen.
- Mae awdurdodau lleol mewn sefyllfa dda i flaenoriaethu ac arwain ar gynllunio lleoedd, ond mae angen iddynt fod yn glir ynghylch diben canol eu trefi a chynnwys partneriaid yn y sector cyhoeddus, y trydydd sector, cynghorau tref a chymuned, cymunedau a busnesau mewn penderfyniadau.

- Bydd yn rhaid hefyd i awdurdodau lleol ymyrryd mwyfwy i fynd i'r afael â'r heriau sy'n wynebu canol trefi.

Mae'r adroddiad yn gwneud chwe argymhelliad ledled Cymru sydd wedi'u nodi yn Arddangosyn 3 ond gellir eu crynhoi fel hyn –

- Dylai Llywodraeth Cymru adolygu Ardrethi Annomestig er mwyn sicrhau bod y system yn adlewyrchu amodau canol trefi yn well pan ddaw gwyliau'r taliadau i ben ym mis Mawrth 2022
 - Dylai Llywodraeth Cymru weithio gydag awdurdodau lleol i adolygu heriau trafndiaeth sy'n wynebu canol trefi a chytuno ar y ffordd orau o fynd i'r afael â'r rhain
 - Dylai Llywodraeth Cymru hwyluso mynediad awdurdodau lleol at gyllid drwy liflinio a symleiddio prosesau ac amodau grantiau; darparu dyraniadau aml-flwyddyn; darparu cymorth referniw yn ogystal â chyfalaf i helpu i fynd i'r afael â phrinderau sgiliau a chapasiti staff
 - Dylai awdurdodau lleol ddefnyddio pwerau gorfodi, cymorth ariannol ac adennill dyledion sy'n bodoli eisoes yn effeithiol a chyson, i gefnogi gwaith adfywio ar draws adrannau.
 - Dylai Llywodraeth Cymru nodi sut y mae'n bwriadu cyflawni ei ddull 'Canol Trefi yn Gyntaf' yn ymarferol, ei ddisgwyliadau gan bartneriaid a'r camau ymarferol y bydd yn eu cymryd i wireddu'r uchelgais hwn.
 - Dylai awdurdodau lleol fod yn barod i dderbyn newidiadau a chynllunio i reoli'r newidiadau i ganol trefi a defnyddio offeryn adfywio Archwilio Cymru i hunanasesu eu dulliau presennol o nodi lle mae angen iddynt wella eu gwaith ar adfywio canol trefi.
- Cyflwynwyd adroddiad y Pennaeth Rheoleiddio a Datblygu Economaidd a oedd yn nodi ymateb y Cyngor i adroddiad ac argymhellion Archwilio Cymru ar gyfer Adfywio Canol Trefi yng Nghymru. Roedd hyn yn cynnwys ymarfer hunanasesu i nodi meysydd ar gyfer gwella a/neu waith pellach mewn ymateb i'r chwe argymhelliad yn adolygiad Archwilio Cymru. Mae canlyniad yr ymarfer hwn yn dangos bod yr awdurdod yn ymgymryd â phob un o'r 38 maes gwaith. Nodwyd manylion y cynnydd a wnaed mewn perthynas â phob un yn cynnwys unrhyw rwystrau o ran cynnydd.

Bu i Mr Mathew Brushett groesawu'r hunanasesiad fel gwerthusiad gonest o sefyllfa bresennol yr Awdurdod yn cynnwys cydnabod cryfderau a gwendidau ac roedd yn awgrymu y byddai hefyd yn fuddiol petai Sgriwtini'n archwilio'r agweddau lle mae angen gwaith pellach a sut y gellir mynd i'r afael â hwy a throsi'r hunanasesiad yn gynllun gweithredu gyda chamau gweithredu mesuradwy ac amserlenni er mwyn symud materion yn eu blaenau.

Wrth drafod yr adroddiad fe wnaeth y Pwyllgor y sylwadau canlynol –

Wrth gydnabod bod angen agwedd gydlynol rhwng yr holl randdeiliaid er mwyn adfywio canol trefi, roedd y Pwyllgor yn dymuno cael eglurder ynglŷn â rôl y Cyngor a pha un ai a oedd disgwyliad bod y Cyngor yn chwarae rôl arweiniol bob amser neu a ddylai fod yn cefnogi sefydliadau eraill.

Cynghorodd Mr Nick Selwyn, Archwilio Cymru ei fod yn debygol o fod yn gyfuniad o'r ddau a chyfeiriodd at enghreifftiau yn yr adroddiad lle'r oedd y ddau ddull yn effeithiol. Mae nifer o fecanweithiau da eisoes wedi cael eu rhoi ar waith mewn cymunedau yng Nghymru a chyfeirir at rai ohonynt yn yr adroddiad. Y man cychwyn yw sgwrs ynglŷn â dyheadau'r Awdurdod ac yna dod o hyn i'r mecanweithiau gorau i gyflawni newid ar

lawr gwlad ac un o'r agweddau allweddol yw cynnwys y bobl amrywiol a fydd yn elwa ac yn defnyddio'r trefi.

- Pa un ai a oedd rôl twristiaeth o ran adfywio canol trefni wedi cael ei ystyried wrth gynnal yr adolygiad. Amlygodd yr Is-gadeirydd y byddai wedi hoffi gweld mwy o enghreifftiau yn yr adroddiad o drefi a oedd wedi cael eu hadfywio'n llwyddiannus ar lefel byd-eang yn ogystal â chenedlaethol er mwyn dysgu gwersi o ran beth sydd wedi gweithio orau.

Cyfeiriodd Mr Nick Selwyn y Pwyllgor at adroddiad a baratowyd ar gyfer Llywodraeth Cymru gan yr Athro Karel Williams sy'n trafod y modd y mae marchnadoedd lleol yn newid yn seiliedig ar adolygiad manwl o dair cymuned; mae'r adroddiad yn cyfeirio at enghreifftiau o Ewrop a'r modd yr aethant hwy ati i adfywio. Mae adolygiad Archwilio Cymru yn cyd-fynd ag adolygiad yr Athro Williams yn hytrach na dyblygu ei adroddiad ehangach. Cadarnhaodd bod twristiaeth wedi cael ei ystyried wrth gynnal yr adolygiad ac mai'r ardaloedd sy'n ymddangos fel petaent yn ffynnu yw'r ardaloedd hynny sy'n denu ymwelwyr yn naturiol. Fodd bynnag, nid yw pob tref sy'n boblogaidd gydag ymwelwyr yn ffynnu a'r ffactor allweddol yw faint o gyswllt sydd gan yr ardaloedd hyn gyda'r gymuned ehangach a pha mor ddibynnol ydynt ar y gwasanaethau a ddarperir mewn cyd-destun ehangach.

- Pa un ai a oes gan y gronfa Codi'r Gwastad rôl i'w chwarae a pha wahaniaeth y mae'n debygol o'i wneud yn y tymor hir. Eglurodd Mr Nick Selwyn er nad yw'r adroddiad yn cyfeirio at y gronfa Codi'r Gwastad gan nad oedd wedi'i chwblhau'n derfynol ar adeg ysgrifennu'r adroddiad, mae'r Swyddfa Archwilio Genedlaethol wedi cyhoeddi adroddiad ar y Gronfa Codi'r Gwastad yn ddiweddar a fydd yn helpu i ddeall rhai o'r heriau. Bydd cael mynediad at gyllid a'i ddefnyddio'n effeithiol yn cael effaith ar lawr gwlad. Er bod gan awdurdodau lleol hanes o lwyddo i adfywio trefni'n ffisegol drwy waith adeiladu a gwella cyfleusterau, yr her yw bod yn glir ynglŷn â phwrpas trefni yn y dyfodol a beth mae'r Awdurdod eisiau ei gyflawni ar gyfer ei drefi.

Mewn ymateb i gwestiwn pellach ynglŷn â phwysigrwydd codi'r gwastad mewn trefi llai sydd wedi dioddef yn economaidd oherwydd y gostyngiad mewn adwerthu a defnyddiwyd Amlwch fel enghraifft, cynghorodd Mr Nick Selwyn er bod yr heriau'n gallu bod yn sylweddol, mae modd llwyddo y tu allan i'r gronfa codi'r gwastad drwy arweinyddiaeth gadarn a gweledigaeth glir gan y Cyngor ar gyfer ei drefi a defnyddio'r pwerau sydd ganddo i gyflawni hynny. Mae'n ymwneud hefyd â chael gweledigaeth a gweithio gyda phartneriaid i wneud y newidiadau hynny. Fodd bynnag ni fydd pob tref yn ffynnu yn y ffordd yr hoffai'r Cyngor ei weld a bydd rhaid iddo dderbyn bod gan wahanol drefi rolau a dibenion gwahanol.

Rhoddodd y Rheolwr Adfywio drosolwg cyflym o weithgareddau adfywio diweddar y Cyngor yn Llangefni, Biwmares, Amlwch a Chaergybi drwy gymorth nawdd gan Lywodraeth Cymru a ffynonellau eraill. Mae Ynys Môn a siroedd gwledig eraill wedi bod yn lloio o blaid rhoi cymorth i drefi llai ac o ganlyniad i newid yn y polisi mae cyllid cyfalaf o hyd at £250k nawr ar gael i drefi llai drwy'r grant Creu Lleuedd. Mae Llywodraeth Cymru hefyd wedi awgrymu ei bod yn symud i gylch cyllido tair blynedd. Ar sail y DU, mae cyllid cyfalaf at ddibenion isadeiledd ar gael drwy'r Gronfa Codi'r Gwastad ac mae cyllid refeniw ar gael drwy'r Gronfa Adnewyddu Cymunedol a'r Gronfa Ffyniant Gyffredin. Mae'r olaf yn caniatáu i awdurdodau lleol nodi eu blaenoriaethau eu hunain oddi mewn i fframwaith ehangach. Gyda'i gilydd mae'r ffynonellau cyllido hyn yn cynnig cyfleoedd i helpu trefi llai.

Diolchodd y Cadeirydd i'r holl swyddogion am eu cyfraniadau ac i'r aelodau am y drafodaeth.

Penderfynwyd nodi canfyddiadau ac argymhellion yr adroddiad gan Archwilio Cymru mewn perthynas ag adfywio canol trefi yng Nghymru a derbyn a nodi'r ymateb a gafwyd gan y Pennaeth Rheoleiddio a Datblygu Economaidd yn cynnwys hynt yr hunanasesiad.

8 ARCHWILIO ALLANOL: CRYNODEB ARCHWILIO CYNGOR SIR YNYS MÔN 2021

Cyflwynwyd adroddiad Crynodeb Archwilio Blynyddol 2021 ar gyfer Cyngor Sir Ynys Môn gan Archwilio Cymru er gwybodaeth i'r Pwyllgor. Roedd yr adroddiad yn nodi'r gwaith a gwblhawyd gan Archwilio Cymru ac arolygiaethau eraill ers y Crynodeb Archwilio Blynyddol diwethaf (ar gyfer 2020) a gyhoeddwyd yn Chwefror 2021 ac roedd yn rhoi crynodeb o ganlyniad pob darn o waith.

Penderfynwyd nodi'r adroddiad Crynodeb Archwilio Blynyddol ar gyfer 2021.

9 ARCHWILIO ALLANOL: RHAGLEN AC AMSERLEN ARCHWILIO CYMRU - DIWEDDARIAD CHWARTEROL CSYM RHAGFYR, 2021

Cyflwynwyd diweddariad ar Raglen Waith Archwilio Cymru ar gyfer Cyngor Sir Ynys Môn fel ac yr oedd ar 31 Rhagfyr, 2021 er gwybodaeth i'r Pwyllgor. Roedd y diweddariad yn dangos statws pob darn o waith sydd gan Archwilio Cymru ac arolygiaethau eraill ar y gweill ar hyn o bryd ynghyd â'r dyddiadau cyhoeddi yn ogystal â chadarnhau'r gwaith a gwblhawyd a'r gwaith sydd wedi'i gynllunio ar gyfer 2021/22 yn y Cyngor ac yn genedlaethol.

Penderfynwyd nodi'r diweddariad chwarterol a Raglen ac Amserlen Archwilio Cymru fel ac yr oedd ar 31 Rhagfyr, 2021.

10 ADRODDIAD YSWIRIANT BLYNYDDOL 2020/21

Cyflwynwyd Adroddiad y Pennaeth Archwilio a Risg a oedd yn cynnwys yr Adroddiad Yswiriant Blynyddol ar gyfer 2020/21 i'w ystyried gan y Pwyllgor. Roedd yr adroddiad yn darparu gwybodaeth am y modd y mae'r Cyngor wedi rheoli ei weithgareddau yswiriant dros y pum mlynedd diwethaf a'r heriau wrth symud ymlaen.

Rhoddodd y Rheolwr Risg ac Yswiriant drosolwg o'r crynodeb o hawliadau a geir yn Atodiad A yn yr adroddiad sy'n rhoi dadansoddiad o bob polisi, yn ôl pob blwyddyn ariannol ar gyfer y Cyngor yn ei gyfanrwydd o'r nifer o hawliadau sydd wedi cael eu talu, cael eu setlo heb unrhyw gostau na thaliadau, neu lle nad yw'r hawliad wedi ei setlo hyd yma.

Pwysleisiwyd na fydd yr holl hawliadau sydd 'dal yn agored' ac sydd ag arian wrth gefn yn eu herbyn yn cael eu talu neu eu setlo yn unol â'r swm wrth gefn sydd yn er herbyn. Mae hyn yn arbennig o wir ar gyfer hawliadau atebolrwydd; bydd hawliadau ag arian wrth gefn mawr yn eu herbyn yn aml yn cael eu setlo am symiau llawer is neu am ddim costau o gwbl. Gall nifer yr hawliadau hefyd gynyddu dros amser, oherwydd mewn rhai achosion, mae hawliadau yn cael eu cyflwyno nifer o flynyddoedd ar ôl y digwyddiad. Ar hyn o bryd mae pedwar hawliad atebolrwydd cyhoeddus, sy'n ymwneud â chyfnodau cyn y cyfnod y mae'r adroddiad yn ymdrin ag o, yn dal i fod yn agored ac mae'r cyfanswm wrth gefn ar gyfer y pedwar hawliad hwn yn cyfateb i tua £215k.

Mae rhai o'r pwyntiau allweddol y dylid eu nodi yn cynnwys y canlynol –

- Mae'r Cyngor yn defnyddio cyfuniad o hunain yswiriant ac yswiriant allanol er mwyn diogelu yn erbyn canlyniadau ariannol risg. Mewn rhai achosion mae'r Cyngor wedi

trefnu yswiriant allanol ond yn hunain yswirio canran fawr o'r hawliadau sydd wedi eu talu drwy ddewis talu swm cychwynnol mawr (excess).

- Yn 2021/2022 roedd y premiwm yswiriant a dalwyd oddeutu £718.5k (cynnodd o 8% ers 2020/21) gan gynnwys £73k o Dreth Premiwm Yswiriant. Er bod cyfran o hyn yn ymwneud â ffactorau chwyddiant, bu cynnydd yn y gyfradd hefyd yn dilyn colledion gan yswirwyr yn fyd-eang o ganlyniad i hawliadau sy'n gysylltiedig â'r tywydd (ac felly ni ddylid eu hystyried yn benodol i Ynys Môn)
- Mae nifer yr hawliadau am anaf personol a gyflwynir gan weithwyr yn parhau'n isel ar ddwy neu dair y flwyddyn dros y cyfnod o 5 mlynedd.
- Mae nifer yr hawliadau atebolrwydd cyhoeddus wedi parhau i ostwng dros y pum mlynedd diwethaf; tra bo cyfran uchel o'r hawliadau hyn yn gysylltiedig ag anaf i ddefnyddiwr y ffordd neu ddifrod i gerbydau eraill ar y briffordd yn hanesyddol maent yn parhau'n isel gyda dim ond 10 hawliad o'r fath wedi'u gwneud ers mis Ebrill 2021. Er mai ychydig iawn o hawliadau a wnaed yn erbyn unrhyw wasanaeth arall, mae rhai hawliadau gyda swm wrth gefn uchel. Mae'r rhain yn cynnwys hawliadau sy'n ymwneud ag amddiffyn plant, a hawliad sy'n ymwneud â'r adain forwrol, sydd, gyda'i gilydd, â swm wrth gefn gwerth tua £325k.
- Mae nifer yr hawliadau modur wedi gostwng dros y ddwy flynedd ddiwethaf a gellir priodoli hyn i lai o swyddogion yn teithio yn ystod y pandemig. Fodd bynnag, mae cost hawliadau modur wedi cynyddu oherwydd bod cost partiau wedi cynyddu, bod cerbydau modern mwy soffistigedig, a chost llogi ceir wedi cynyddu.
- Y tywydd yw'r prif reswm dros hawliadau am ddifrod i eiddo. Fe achosodd storm Ophelia, ac yn fwy diweddar storm Arwen, ddifrod i adeiladau'r Cyngor.
- Yn gyffredinol, y duedd yw bod nifer yr hawliadau'n isel; fodd bynnag, mae hawliadau'n mynd yn ddrutach.

Cynghorodd y Rheolwr Yswiriant a Risg wrth edrych ymlaen er bod y pandemig wedi cael effaith gadarnhaol ar niferoedd hawliadau gallai ffyrdd newydd o weithio a threfniadau gweithio gartref achosi math newydd o hawliadau nad ydym wedi'u gweld o'r blaen. Mae gweithgareddau twyllodrus wedi cynyddu yn ystod y pandemig ac mae'n bosib y bydd hawliadau ffug neu sydd wedi eu gorliwio yn dal i gael eu cyflwyno yn dilyn y pandemig. Mae digwyddiadau yn gysylltiedig â'r hinsawdd yn cynyddu ac maent yn cael effaith ddifrifol ar unigolion a chymunedau ac ar yswirwyr o ran costau setlo'r hawliadau. Yn gyffredinol, mae cost hawliadau'n cynyddu ac yn achos hawliadau nad ydynt yn ymwneud ag anafiadau mae hynny oherwydd bod cost partiau a deunyddiau yn cynyddu ac yn achos hawliadau am anafiadau mae hynny oherwydd cynnydd mewn costau gofal wrth i bobl fyw'n hirach a'r triniaethau wella. Bydd yr holl ffactorau hyn yn effeithio ar faint mae yswirwyr yn talu wrth setlo hawliadau a gyflwynir iddynt ac mae'n siŵr y bydd hyn yn arwain at yswirwyr yn codi premiymau uwch ac felly mae'n bwysig bod y Cyngor yn parhau i roi mesurau ar waith i reoli a lleihau'r risgiau. Gall rheoli risgiau'n dda hefyd ganiatáu i'r Cyngor dderbyn mwy o risg drwy gynyddu gormodedd a didynnu, gan gadw cydbwysedd rhwng y risgiau rydym yn eu hyswirio a chost y premiwm.

Mewn ymateb i gwestiynau gan y Pwyllgor ynglŷn ag adolygu lefelau gormodedd cynghorodd y Rheolwr Risg ac Yswiriant bod gan y Cyngor gytundeb tymor hir gyda'i yswiriwr presennol a bod y broses adnewyddu flynyddol yn cynnwys gwirio a yw'r symiau gormodedd yn briodol wrth symud ymlaen. Os credir bod angen newid y symiau yna mae modd gofyn am ddyfynbris arall neu efallai y bydd yr yswiriwr yn amrywio'r telerau yn cynnwys lefelau gormodedd a/neu gapio. Cafodd y contract ei ail dendro 5 mlynedd yn ôl yn seiliedig ar broses dendro gystadleuol yn unol â'r fframwaith caffael cenedlaethol.

Penderfynwyd derbyn a nodi cynnwys yr Adroddiad Yswiriant ar gyfer 2020/21.

11 DIWEDDARIAD ARCHWILIO MEWNOL

Cyflwynwyd adroddiad y Pennaeth Archwilio a Risg i'w ystyried gan y Pwyllgor a oedd yn diweddaru'r Pwyllgor ar waith yr adain Archwilio Mewnol ers y diweddariad diwethaf ar 1 Rhagfyr, 2021. Roedd yr adroddiad yn nodi'r archwiliadau a gwblhawyd yn ystod y cyfnod, llwyth gwaith presennol yr adain Archwilio Mewnol a'i blaenoriaethau ar gyfer y tymor byr a chanolig.

Amlygodd y Pennaeth Archwilio a risg ddau adroddiad archwilio yn ystod y cyfnod dan sylw - rhoddwyd Sicrwydd Rhesymol i un - Llywodraethu Gwybodaeth - a chodwyd 2 risg/mater sylweddol a 5 risg/mater cymedrol ac mae'r manylion ar gael ym mharagraffau 3 i 11 yn yr adroddiad, a rhoddwyd Sicrwydd Cyfyngedig i'r llall - Rheoli Trwyddedau Meddalwedd - sy'n un o dri darn o waith y mae tîm Archwilio TG Cyngor Dinas Salford yn ei gwblhau ar ein rhan a chodwyd un mater/risg sylweddol a 9 mater/risg cymedrol. Ceir rhagor o fanylion ym mharagraffau 12 i 16 yn yr adroddiad. Mae cynllun gweithredu i fynd i'r afael â'r materion/risgiau a nodwyd wedi cael ei gytuno ac mae wedi cael ei rannu ag aelodau'r Pwyllgor; mae bwriad y Cyngor i symud i gymwysiadau "Cwmwl" ar gyfer rhai o'i raglenni busnes gritiol yn rhoi sicrwydd y gellir lliniaru rhai o'r risgiau a nodwyd.

Mae'r chwe archwiliad a nodwyd yn y tabl ym mharagraff 17 yn mynd rhagddynt ynghyd â'r gwaith o ymchwilio i'r garfan gyntaf o ganlyniadau paru'r Fenter Twyll Genedlaethol ar gyfer 2020/21 a gafodd eu rhyddhau ym mis Ionawr, 2021. Ar 1 Chwefror, 2022 roedd 18 o gamau gweithredu heb eu cwblhau (8 sylweddol a 10 cymedrol) ac roedd pob un yn dod o dan y Gwasanaethau Adnoddau ac yn ymwneud â materion/risgiau a godwyd yn ystod y pedwar archwiliad a restrwyd ym mharagraff 27 yn yr adroddiad. Mae'r adain archwilio Mewnol yn gweithio gyda'r gwasanaeth i'w cynorthwyo i gwblhau'r camau. Mae blaenoriaethau tymor canolig yr adain Archwilio Mewnol wedi'u nodi ym mharagraffau 30 i 32 yn yr adroddiad ac maent yn canolbwyntio ar adolygu'r risgiau coch ac ambr gweddilliol ar y Gofrestr Risgiau Strategol, fel y mae'n cael ei galw erbyn hyn, nad ydym wedi eu hadolygu eto neu sydd heb gael eu hadolygu yn ystod y ddwy flynedd ddiwethaf. Mae'r Strategaeth Archwilio Mewnol Blynyddol ar gyfer 2022/23 hefyd wrthi'n cael ei datblygu. Yn y tymor hwy bydd yr adain Archwilio Mewnol yn ymdrechu i ddiwallu'r Strategaeth Gwrth-dwyll, Llwgwrwobrwyo a Llygredd ar gyfer 2021-24, gweithio gyda chydweithwyr yn y Tîm Perfformiad i wella'r gwaith mapio sicrwydd ledled y Cyngor a chyfrannu at ddatblygu Adolygiad Perfformiad, a pharatoi ar gyfer yr Asesiad Ansawdd Allanol ym mis Mehefin, 2022. Hefyd, yn dilyn cyhoeddi adroddiad terfynol ar Reoli Cronfeydd Answyddogol Ysgolion, mae'r adain Archwilio Mewnol wedi bod yn gweithio i ddiweddaru'r ddogfen ganllaw, darparu hyfforddiant i benaethiaid a llywodraethwyr a chynnal gwiriadau sicrhau ansawdd o'r tystysgrifau a gyflwynwyd gan ysgolion.

Roedd ymateb y swyddogion i gwestiynau'r Pwyllgor fel a ganlyn –

- Mewn perthynas â'r sicrwydd cyfyngedig a roddwyd yn dilyn yr adolygiad o Drwyddedau Meddalwedd, cynghorodd y Rheolwr Tîm TG bod cost yr holl drwyddedau meddalwedd i'r Cyngor yn 2021 o gwmpas £580k a bod hynny'n cynnwys yr holl drwyddedau unigol, trwyddedau meddalwedd a chost eu cynnal a'u cadw. O ran lleihau'r gost, cadarnhaodd y Rheolwr Tîm TG tra bod rhai o'r camau gweithredu yn yr adroddiad yn cyfeirio at yr angen i reoli'r risg bod meddalwedd heb ei drwyddedu neu anawdurdodedig yn cael ei ddefnyddio, mae'r camau eraill yn ymwneud â lleihau costau a sicrhau gwerth gorau am arian. Mae'r dulliau rheoli a awgrymwyd yn cynnwys cofrestru asedau meddalwedd i sicrhau ffordd integredig o ganfod ble mae'r asedau unigol hynny'n cael eu cadw. Yn ogystal â bod yn ffordd o gadw llygaid ar bwy sydd gan beth, byddai cofrestr gynhwysfawr hefyd yn helpu i ganfod a ydym yn dal

trwyddedau meddalwedd dianghenraid, a thrwy hynny osgoi dyblygu a/neu ail-brynu trwyddedau.

- Er bod yr Uned TG yn monitro prif drwyddedau meddalwedd y Cyngor, dywedodd y Rheolwr Tîm TG y gall y risg bod meddalwedd diawdurdod yn cael ei ddefnyddio godi mewn amgylchiadau lle mae'r Cyngor yn gweithio mewn partneriaeth â sefydliadau trydydd parti/cwmnïau lle nad yw eu trefniadau trwyddedu'n hysbys, neu os caiff meddalwedd ei brynu drwy sianeli sydd ddim yn rhan o brosesau safonol yr adain TG i gadarnhau a oes trwydded eisoes yn bodoli'n ar gyfer y feddalwedd. Er bod yr adolygiad archwilio'n nodi bod dulliau rheoli eisoes ar waith i gyfyngu digwyddiadau o'r fath, argymhellir rhoi dulliau rheoli ychwanegol ar waith i atgyfnerthu'r broses bresennol a rhoi sicrwydd pellach.
- Mewn perthynas â chamau heb eu cwblhau ar amser, eglurwyd bod absenoldebau o ganlyniad i Covid wedi cyfrannu at yr oedi wrth gwblhau'r camau gweithredu yn achos pob un o'r archwiliadau yn ymwneud â'r swyddogaeth Adnoddau. Cynghorodd y Cyfarwyddwr Swyddogaeth (Adnoddau) / Swyddog Adran 151 bod materion capasiti wedi effeithio ar allu'r adain i weithredu'r camau a argymhellwyd yn y pedwar archwiliad ar amser gan fod cyfrifoldebau dydd i ddydd yn mynd ag amser rheolwyr y timau incwm a dyledwyr ac felly nid oes llawer o amser, os o gwbl, i fynd i'r afael ag effeithiolrwydd prosesau busnes. Comisiynwyd adnodd allanol i adolygu prosesau ac ymateb i argymhellion yr archwiliad, ac fel rhan o'r broses o gymeradwyo'r gyllideb ar gyfer 2022/23 mae'r swyddogaeth Adnoddau wedi gwneud cais am gyllid i ariannu swydd Rheolwr Busnes i adolygu systemau, prosesau ac ymarfer ledled y swyddogaeth ac i weithredu unrhyw welliannau a nodwyd.

Penderfynwyd nodi darpariaeth sicrwydd a blaenoriaethau'r adain Archwilio Mewnol wrth symud ymlaen.

12 BLAEN RAGLEN WAITH

Cyflwynwyd adroddiad y Pennaeth Archwilio a Risg i'w gymeradwyo gan y Pwyllgor a oedd yn cynnwys y Blaen Raglen Waith sydd wedi cael ei diweddarau i adlewyrchu'r newidiadau o ganlyniad i lwyth gwaith a/neu ffactorau eraill.

Penderfynwyd nodi'r mân newidiadau i'r Blaen Raglen Waith diwygiedig ar gyfer 2021-22.

13 CAU ALLAN Y WASG A'R CYHOEDD

Ystyriwyd a phenderfynwyd o dan Adran 100 (A) (4) Deddf Llywodraeth Leol 1972, cau allan y wasg a'r cyhoedd o'r cyfarfod yn ystod y drafodaeth ar yr eitem ganlynol ar y sail y gallai olygu datgelu gwybodaeth eithriedig fel y'i diffinnir yn Atodlen 12A y Ddeddf a'r Prawf Budd y Cyhoedd fel y'i cyflwynwyd.

14 DIWEDDARIAD RHEOLI RISG

Cyflwynwyd adroddiad y Pennaeth Archwilio a Risg i'w ystyried gan y Pwyllgor a oedd yn eu diweddarau ynglŷn â'r sefyllfa o ran rheoli risg. Roedd yr adroddiad yn rhoi trosolwg o'r datblygiadau rheoli risg ers cyflwyno'r adroddiad diwethaf ar y gofrestr risgiau corfforaethol i'r Pwyllgor ym mis Rhagfyr, 2020 ac roedd yn cynnwys y gofrestr risgiau strategol newydd yn Atodiad C.

Adroddodd y Rheolwr Risg ac Yswiriant bod yr Uwch Dîm Arweinyddiaeth (UDA) wedi adolygu'r gofrestr yn ei chyfanrwydd ers i'r gofrestr risg gorfforaethol gael ei chyflwyno i'r Pwyllgor diwethaf a bod yr UDA wedi penderfynu canolbwyntio ar y risgiau hynny a fyddai'n

arwain at gyflawni blaenoriaethau strategol, ac felly mae cofrestr risgiau strategol newydd, sy'n cyd-fynd â'r blaenoriaethau corfforaethol, wedi cael ei datblygu yn lle'r gofrestr risgiau corfforaethol. Mae'r matrices asesu risg (ynghlwm yn atodiad B) hefyd wedi cael ei adolygu ac mae'r disgrifyddion "tebygolrwydd" wedi cael eu diwygio yn ogystal â rhai o'r disgrifyddion "effaith". Mae'r gofrestr risgiau strategol newydd yn cynnwys 14 risg sef hanner y risgiau ar y gofrestr risgiau corfforaethol ac mae pob risg yn cael ei harwain gan aelod penodol o'r UDA. Cynhaliwyd adolygiad manwl o eiriad, sgoriau/blaenoriaethau, mesurau rheoli a champau gweithredu pellach gyda pherchennog pob risg newydd er mwyn eu lliniaru; yna fe wnaeth yr UDA adolygu'r gofrestr risgiau strategol yn ei chyfanrwydd.

Bydd yr UDA yn parhau i adolygu nifer fach o risgiau strategol yn fisol a bydd yn adolygu'r gofrestr risgiau strategol yn ei chyfanrwydd pob dwy flynedd. Mae'r risgiau hynny sydd yn gyffredin mewn sawl maes gwasanaeth (e.e. mewn perthynas â chydweithio a gweithio mewn partneriaeth, contractau iechyd a diogelwch, absenoldebau salwch a thwyll) wedi cael eu tynnu oddi ar y rhestr ac os nad ydi hynny wedi digwydd yn barod byddant yn cael eu cynnwys at gofrestr risgiau gwasanaethau unigol. Mae'r UDA yn cydnabod fodd bynnag y gall y risgiau hyn gyda'i gilydd cael effaith sylweddol ar y Cyngor cyfan ac felly bydd yn monitro'r risgiau hyn fel rhan o'i drefniadau monitro perfformiad arferol.

Mae'r UDA wedi nodi pum risg gweddilliol coch/critigol i gyflawni amcanion corfforaethol a strategol y Cyngor ac mae'r rhain yn ymwneud â rheoli'r gweithlu, parhad TG, diogelwch seiber, moderneiddio ysgolion ac addasrwydd parhaus asedau ffisegol.

Roedd y Pwyllgor yn croesawu'r gofrestr risgiau strategol sydd yn symlach ac yn fwy trefnus na'r gofrestr risgiau corfforaethol flaenorol ac yn haws i'w deall o ran y risgiau mwyaf sylweddol y mae'r Cyngor yn eu hwynebu. Trafodwyd effeithiolrwydd y mesurau rheoli o ran lleihau'r tebygolrwydd ac effaith yn ogystal â digonolrwydd y mesurau rheoli mewn perthynas â moderneiddio ysgolion gan nodi nad oes ffordd benodol o fesur y cyflenwad a'r galw mewn perthynas â lleoedd ysgolion. Cynghorwyd y Pwyllgor bod y mesurau rheoli a amlinellwyd ar gyfer moderneiddio ysgolion yn ddigonol i gwrdd â'r risg a nodwyd ar yr adeg hon yn ôl perchennog y risg.

Penderfynwyd nodi'r trefniadau a wnaed mewn perthynas â rheoli risg ac yn benodol y gofrestr risgiau strategol ac i gadarnhau y gall y Pwyllgor fod yn sicr yr Uwch Dîm Arweinyddiaeth wedi cydnabod a'i fod yn rheoli'r risgiau i gyflawni blaenoriaethau'r Cyngor.

15 CAU ALLAN Y WASG A'R CYHOEDD

Ystyriwyd a phenderfynwyd o dan Adran 100 (A) (4) Deddf Llywodraeth Leol 1972, cau allan y wasg a'r cyhoedd o'r cyfarfod yn ystod y drafodaeth ar yr eitem ganlynol ar y sail y gallai olygu datgelu gwybodaeth eithriedig fel y'i diffinnir yn Atodlen 12A y Ddeddf a'r Prawf Budd y Cyhoedd fel y'i cyflwynwyd.

16 ADRODDIAD DIOGELWCH SEIBER BLYNYDDOL 2020/21

Cyflwynwyd yr Adroddiad Diogelwch Seiber Blynyddol ar gyfer 2021 i'w ystyried gan y Pwyllgor. Roedd yr adroddiad yn nodi'r bygythiadau seiber cyffredin sy'n wynebu'r Cyngor ac yn amlinellu'r mesurau lliniarol a gweithredol sydd ar waith i ganfod ac atal gweithgareddau maleisus.

Rhoddodd y Swyddog Diogelwch Seiber TGCh drosolwg o brif negeseuon yr adroddiad yn cynnwys yr heriau diogelwch seiber sylweddol a wynebwyd gan y Cyngor yn 2021 a'r modd yr aethpwyd i'r afael â'r rhain a/neu'r modd y cawsant eu datrys. Cynghorwyd y Pwyllgor bod gan y Cyngor bob math o dechnolegau i helpu i ganfod a/neu atal ymosodiadau seiber ar y rhwydwaith a bod yr holl fesurau sydd yn eu lle yno i gryfhau diogelwch seiber y

Cyngor. Yn ystod y flwyddyn mae'r Gwasanaeth TG wedi penodi dau aelod newydd o staff sy'n gweithio'n benodol i ganfod, adfer ac atal gwendidau o fewn rhwydwaith y Cyngor. Mae'r Gwasanaeth hefyd yn y broses o gaffael technolegau ychwanegol i helpu i ganfod gwendidau neu ddigwyddiadau tresmasu yn gynnar a fydd yn gweithio ochr yn ochr â'r technolegau sydd eisoes ar waith. Hefyd, mae polisiau a gweithdrefnau wedi cael eu diweddarau yn ystod 2021 er mwyn helpu i atgyfnerthu'r broses ymchwiliol wrth ymateb i ddigwyddiadau. Mae'r adroddiad hefyd yn nodi rhywfaint o heriau wrth symud ymlaen o ran delio â chynnydd yn y math yma o fygythiadau a bygythiadau seiber mwy soffistigedig a'r angen i fynd ati'n barhaus i adolygu a diweddarau dulliau a'r adnoddau sydd eu hangen.

Penderfynwyd derbyn a nodi cynnwys yr Adroddiad Diogelwch Seiber Blynyddol ar gyfer 2021.

**Y CYNGHORYDD <NAME>
CADEIRYDD**